

כו. בעניין דפנות סוכה

א

"ת"ך שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח" (סוכה דף ו ע"ב), ונאמר בגמרא שכיון שנאמר שלש פעמים "בסוכות" לומדים מכך שצריך שלש דפנות בסוכה, ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית ואוקמה אטפח. עוד נאמר בסוגיה (דף ז ע"א):

רבי סימון, ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמר: עושה לו טפח שוחק, ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן, וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי. אמר רב יהודה: סוכה העשויה כמבוי - כשרה, ואותו טפח - מעמידו לכל רוח שירצה. רבי סימון, ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמר: עושה לו פס ארבעה ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן, וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי. ומאי שנא התם דקאמרת סגיא טפח שוחק, ומאי שנא הכא דקאמרת בעיא פס ארבעה? - התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן - סגי ליה בטפח שוחק, הכא דליכא שתי דפנות, אי איכא פס ארבע - אין, אי לא - לא. אמר רבא: ואינה נתרת אלא בצורת הפתח. איכא דאמרי, אמר רבא: וניתרת נמי בצורת הפתח. איכא דאמרי, אמר רבא: וצריכא נמי צורת הפתח.

בנוסף לדין לבוד וצורת הפתח המפורש בסוגיה, דן הר"ן על דין נוסף: שתיים דעריבן, דהיינו ששתי דפנות תהיינה מחוברות זו לזו. גרסת הר"ן בגמרא כפי שהבאנו כאן: "התם דאיכא שתיים כהלכתן", אך גרסת הר"ף והרא"ש: "התם דאיכא שתיים דעריבן", ולהלן נסביר את ההבדל בגרסאות.

קולא נוספת שיש בדפנות הסוכה, מלבד הקולא לגבי הדופן השלישית, היא שסוכה כשירה בפרוץ המרובה על העומד. בגמרא סוכה (דף ז ע"א) מבואר שיתירה שבת על סוכה ששבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ והסוכה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד. אך צריך לבאר את מהות הקולא הזאת. הגמרא בסוכה (דף ו ע"ב) אומרת שהלכה למשה מסיני אתאי לגוד ולבוד ודופן עקומה. כלומר, שגם הלכות דפנות סוכה נכללים בהלכה למשה מסיני של מחיצות. אך לפי זה גם דין עומד מרובה על הפרוץ צריך היה להיות נוהג במחיצות סוכה, שהרי גם זה חלק מההלכה כפי שמשמע בגמרא (עירובין דף טו ע"ב): "אתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור. רב פפא אמר מותר, הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה. רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור הכי אגמריה רחמנא למשה גדור רובה". אף על פי כן מבואר בסוגיה במסכת סוכה שבסוכה מועיל פרוץ מרובה על העומד. לכן יש לברר האם אמנם בסוכה אין דין של עומד מרובה על הפרוץ וסוכה מופקעת מהלכה זו, או שהיתר זה של פרוץ מרובה על העומד הוא רק בדופן שלישית של הסוכה.

להלן נברר את גדרי ההלכות השייכות להכשר סוכה בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח: צורת הפתח, לבוד, שתיים דעריבן ודין פרוץ מרובה על העומד. בדין לבוד יש לברר, כיון שלבוד מועיל לשלישית טפח כדי לעשותה לדופן של ארבע, האם לבוד מועיל גם לעשות שתי דפנות כהלכתן או שצריך שעור שבעה

ואם כן הדופן השלישית איננה כדופן שלמה של שבעה טפחים גם על ידי צורת הפתח, והקולא של דופן שלישית היא שאף שלשתי הדפנות כהלכתן לא מועילה צורת הפתח, לדופן שלישית מועיל. ואף שצורת הפתח נחשבת כסתימה לעניין שבת, וכן לעניין פרוץ מרובה על העומד נראה שמועילה צורת הפתח גם בסוכה (ולדעת הרמב"ם בפרצה יותר מעשר לא מועיל אם הפרוץ מרובה על העומד, אבל עד עשר מועיל אפילו לפרוץ מרובה), מכל מקום צורת הפתח לא יוצרת דופן שלמה של כהלכתה.

אלא שאם צורת הפתח מועילה לעניין פרוץ מרובה על העומד, ונחשבת סתימה לגבי שבת, צ"ע מה הקולא בסוכה. הגמרא להלן אומרת "ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה נתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ מה שאין כן בסוכה". ועיין ברש"י שביאר שסוכה ניתרת בפרוץ מרובה: "דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים דכי מצרפת להו בהדי שתים הפרוצות הוה ליה פרוץ מרובה". ומשמע שהפרוץ מרובה על העומד שבה נוצר על ידי צירוף כל הדפנות, אך בדופן אחת לא מועיל פרוץ מרובה. וכן משמע בשו"ע סימן תר"ל סעיף ה', וכפי שהבינו האחרונים מדברי המחבר, שכתב "כשהכשירו בשתי דפנות העשויות כמין ג"ם בטפח וצורת פתח, אפילו אם יש בשתי הדפנות פתחים הרבה שאין בהם צורת פתח שכשתצטרף כל הפרוץ יהיה מרובה על העומד כשירה". וכן כתב במשנה ברורה (סימן תר"ל ס"ק כ"ב) שבשתי הדפנות השלימות צריך להיות עומד מרובה על הפרוץ. וקשה: איך ייתכן שבכל דפנות הסוכה יהיה

טפחים ללא לבוד כלל? לגבי צורת הפתח יש לדון, כיון שצורת הפתח נחשבת סתימה מעליא ומועילה גם לשבת, אם כן לכאורה היא צריכה להועיל גם לשתיים כהלכתן ומה החידוש שבהלכה המיוחדת לדופן שלישית?¹ כמו כן יש לדון לגבי הדין של שתים דעריבן, האם עריבן הוא דין בשתים כהלכתן או דין נפרד בהלכות הדפנות? בדין פרוץ מרובה על העומד נדון בהבדל שבין שבת לסוכה ובשאלה האם קולא זו נאמרה בכל דפנות הסוכה או רק בדופן שלישית.

ב

לגבי צורת הפתח, כתב הר"ן (דף ב' ע"ב בריף, ד"ה ואמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת הפתח), שצורת הפתח לא מועילה בשתי דפנות ראשונות "שאם אתה אומר כן הרי להאי לישנא קמא דרבא מאי קולא דדופן שלישית דאמרינן בה אפי' טפח, כיון שיש בה צורת הפתח על פני כולה, אי הכי אפילו בשתי דפנות הוא מתיר אם אתה אומר דדופן סוכה כדופן שבת לעניין צורת הפתח... אלא ודאי אין צורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית בלבד"²

1 כל זה הקשה הר"ן המובא להלן.

2 וראה ביאור הלכה (סימן תר"ל סעיף ב' ד"ה שיעמיד) שהביא את דברי הר"ן והביא את הרא"ש (פ"א סימן ל"ד) שצורת הפתח מועיל מן התורה בסוכה. ובדעת הר"ן צ"ע אם צורת הפתח אינה מועילה מן התורה והיא חומרא בדופן שלישית להוסיף על הטפח, או מן התורה מועילה צורת הפתח גם בשאר דפנות ורק מדרבנן לא מועילה. ועיין בכורי יעקב סימן תר"ל ס"ק טו שמי שאין לו סוכה אחרת ואין לו דפנות לעשות סוכה טוב לו לעשות סוכה על ידי שינעץ ד' קנים בארץ בארבע קרנו וקנים על גביהן והסכך עליהם משיאכל בלא סוכה דסוכה כשרה מדארייתא עכ"פ היא היא זו.

מוכח שהקולא בסוכה שמועיל בה גם פרוץ מרובה על העומד הוא עם צורת הפתח. וזה לשון השו"ע שם: "כשהכשירו בשתי דפנות העשויות כמין ג"ם בטפח וצורת הפתח אפילו אם יש בשתי הדפנות פתחים הרבה שאין בהם צורת פתח שכשתצטרף כל הפרוץ יהיה מרובה על העומד כשרה". וקשה, הרי צורת הפתח הוא כסתום? המשנה ברורה בבאור הלכה ד"ה "העשויות" כתב כדי ליישב את השאלה הזו, שלדעת המחבר שסובר שיש סוכה שכשרה עם פרוץ מרובה על העומד אף שיש צורת הפתח ברוץ השלישית, די שיהיה ברוץ השלישי טפח מרווח וגם צורת הפתח עד השלמת ז' טפחים אף דהרוץ גדולה ורובו פרוץ, ולכן סוכה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד בכל הדפנות יחד.

כפי שכתב המשנה ברורה, שאם יש דופן ז' אין צריך יותר, ובכך היא גוונא אין צריך השלמה של צורת הפתח עד סוף הרוץ, עולה גם מדעת הר"ן. דבר זה נלמד ממה שכתב הר"ן (סוף ד"ה "להך לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת פתח"): "ומיהו כל היכא דעביד שלש דפנות של שבעה טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב בסוכה". ומשמע שכשיש דופן שבעה לא צריך צורת הפתח בהמשך הרוץ. וכן בר"ן להלן (בד"ה גרסינן בגמ' אמר רבא וכן לשבת מיגו דהוי דופן לעניין סוכה הוי דופן לעניין שבת), הקשה הר"ן מדוע צריך מיגו, והרי יש צורת הפתח ברוץ השלישית והיא דופן מעלייא נמי לעניין שבת. ותירץ הר"ן "דאיכא גוונא טובא דסגי בסוכה ולא סגי בשבת אפילו לדאורייתא כגון פרוץ מרובה על העומד דשרי בסוכה ולא שרי בשבת כדאייתא בגמ' דוק ותשכח וכגון שדופן מזרחית ארוכה הרבה

פרוץ מרובה: הרי אם בדופן שלישית צריך להיות צורת הפתח עד הסוף וצורת הפתח נחשבת כסתום, הדופן שלישית כולה עומדת. כנגד הרוץ השלישית שכולה סתומה, הדופן הרביעית כולה פרוצה. אם כן, כאשר מחשבים את הרוץ השלישי הסתום כנגד הרוץ הרביעי הפתוח נוצר מצב של פרוץ כעומד, חצי פרוץ וחצי עומד. אם בשתים כהלכתן שנותרו צריך עומד מרובה, אם כן העומד מרובה בצירוף כל דפנות הסוכה, ואם כן מה המציאות שסוכה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד?³

שאלה דומה אפשר להקשות גם לשיטת המגיד משנה שכתב (הלכות סוכה פרק ד' הלכה יב) שלדעת הרמב"ם הא דתניא יתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על פרוץ, היינו דווקא ברוח שלישית דדי בסוכה במחיצה טפח או בפס ארבעה אבל בשתים הרי דינם כדין שבת. הרי ברוץ שלישית יש צורת הפתח ומחמת זה נחשבת כסתום, ואם כן מה המציאות של פרוץ מרובה על העומד ברוץ השלישית.

לדעת רש"י אין זו שאלה, כיון שיתרה שבת על סוכה היינו סוכה שמן התורה אינה צריכה צורת הפתח ודי בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. כן משמע ברש"י (דף ז ע"א ד"ה מה שאין כן בסוכה) שכתב "דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח". אבל מלשון השולחן ערוך (סימן תר"ל סעיף ה')

³ כן הקשה בבאור הלכה תר"ל ס"ה ד"ה העשויות. וע' חזון איש (סימן ע"ה ס"ק א') שהעיר שמשכחת פרוץ מרובה על העומד בסוכה גדולה אלא שדופן ג' היא רק ז' ודופן כשירה כנגד הארוכה הפרוצה. ובזה אם בארוכה יש פרצות אלא שעומד מרובה על הפרוץ שבה, הרי שבכל הסוכה פרוץ מרובה על העומד.

מרובה על העומד, דהיינו שזה קאי על דופן אחת. ואם נאמר שלדעת הר"ן לא מועיל פרוץ מרובה על העומד בשתים כהלכתן הרי אנו צריכים לומר שהר"ן יפרש את הגמרא שבסוכה מועיל פרוץ מרובה על העומד כרש"י, ומיירי בפרוץ מרובה בצירוף כל הדפנות.⁵

ג

בדין לבוד, האם מועיל לבוד ליצור דופן בשתים כהלכתן או שמועיל רק ליצור שתים דעריבן. לכאורה לבוד יכול ליצור שתים כהלכתן, שהרי בסוכה העשויה כמבוי מועיל פס ארבעה, ועל ידי כך יש שתים דעריבן. וכן משמע פשוט לשון הר"ן (דף ב ע"א בדפי הרי"ף ד"ה ת"ר שתים כהלכתן) שכתב:

ולרבי סימון ואי תימא ר' יהושע בן לוי דאמר דלא סגי אלא בפס ארבעה ומשהו, כהלכתן תרתי משמע, דעריבן וכשיעור שלם. והיינו דאמרינן לקמן אליביה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק ושלישית אפילו טפח.

ואם כן בסוכה העשויה כמבוי שעושה פס ארבעה ומשהו ומעמידו לכל רוח שירצה, לכאורה על ידי הלבוד נוצרו כאן שתים כהלכתן, ולפי זה עולה שניתן לחבר את שתים כהלכתן על ידי לבוד. וכן הביא בבאור הלכה סעיף ה' ד"ה "כי המחיצות צריכות להיות מחוברים", בשם הפרי מגדים, שאם יש בקרנות אויר בפחות מג' טפחים הסוכה כשירה, דמחוברים מקרי על ידי לבוד.

אלא שבר"ן להלן משמע שזה רק לעניין עריבן ולא לעניין עשית דופן. נאמר בגמרא (דף טז ע"ב): "אמר רבי אמי פס ארבעה ומשהו

שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה כדאמרינן בסוף פרקין בגמ' שפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ובשבת אינה מותרת אלא כנגד הקצר והני גווני צריכין מיגו אפילו לדאורייתא". הר"ן מיירי כאן בשני אופנים כפי שמדויק מראשית דבריו שכתב "גווני טובא", ומסוף דבריו שכתב "בהני גווני" ומשמע שיש כאן תיאור של שני אופנים. האופן השני של הר"ן ברור: כשדופן אחת ארוכה יותר מן הדופן שכנגדה. לא מפורש בר"ן מה הוא האופן הראשון של פרוץ מרובה על העומד. נראה שהוא באופן שיש דופן שלימה של ז' טפחים, ואז שאר הדופן יכולה להיות פרוצה ומותר אף ללא צורת הפתח כיון שיש דופן שלימה. והיינו כשיש קנה כל שהוא בקצה שעל ידו ניכר שהכותל נמשך עד שם, וכן הבין בדעת הר"ן החזון איש (עירובין סימן ע"ה אות יא ס"ק א)⁴.

וכן משמע מהר"ן לגבי פסל היוצא מן הסוכה (להלן י"ט ע"א) שכתב הר"ן "ורבה ורב יוסף מוקמי לה בקנים היוצאין לפני הסוכה כלומר ברוח הרביעית הפתוח ומשכה ואזלה חד דופן בהדיהו ואפ"ה כשרה דמן הסוכה היא והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח דאע"ג דלא ממשכא באידך כשרה", ומשמע שהיתר הפסל הוא מדין שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ואם כן הרי שאין צריך צורת הפתח על פני כל דופן שלישית.

אם נאמר שלדעת הר"ן מועיל גם בשתים כהלכתן פרוץ מרובה על העומד כשהעומד הוא שבעה טפחים, הרי שלר"ן יש הסבר שונה מרש"י להא דסוכה מועיל בה פרוץ

4 וכן הביא הבית יוסף בשם מורו ה"ר אברהם ן' אסמעל, שאם יש שעור דופן מועיל אף בפרוץ מרובה על העומד.

5 עיין להלן שדעת הר"ן היא שמועיל פרוץ מרובה על העומד גם בשתי הדפנות כהלכתן.

שבעה,⁶ או לעניין דופן שלישית דצריך צורת הפתח, מועיל קנה קנה פחות משלשה, ואף שנעשה על ידי קנים אלו עומד מרובה. **והנה**, המגן אברהם כתב (סימן תר"ל ס"ק ה') על הא דמועיל פרוץ מרובה על העומד בצירוף כל הדפנות, שעל כל פנים בעינין שיהיה בעומד שעור מקום. דעת הלבושי שרד היא ששעור מקום היינו שבעה טפחים כדי הכשר סוכה, אבל דעת מחצית השקל היא שכוונת המגן אברהם לרוחב ארבעה טפחים, וכמו הכשר סוכה כמבוי. החזון איש (ערובין סימן עה ס"ק יד) כתב שדברי המגן אברהם לא קאי על הכשר סוכה בפרוץ מרובה אלא דברי המגן אברהם קאי על דברי הרמ"א בשם הר"ן בהמשך הסעיף שלא יהיו הפתחים בקרנות כי המחיצות צריכים להיות מחוברים כמין גא"ם. על זה כתב המגן אברהם שצריך שיעור מקום בלא לבוד, דהיינו פס ארבעה, ואי אפשר לעשות את המחיצות שמחברים כמין גא"ם על ידי לבוד של קנה קנה בפחות משלשה. ולכן כתב החזון איש שיש להזהר הרבה כשעושים סוכה מנסרים שאין רחבים ארבעה טפחים שלא ישאר ביניהם אויר כל שהוא עד שיהיה ארבעה טפחים עומד בתוך שבעה טפחים שלא ישאר ביניהן אויר כל שהוא. זאת אומרת, דין עריבן מחייב שתי דפנות של שבעה טפחים כמין גא"ם, ואי אפשר ליצור את הדפנות האלו על ידי לבוד באמצעות קנים. רק אפשר להשתמש בלבוד אם יש פס ארבעה. הלכך בשבעה טפחים

מתיר בסוכה משום דופן", ופירש הר"ן את דברי רב אמי שפס ארבעה מתיר בסוכה היינו בסוכה העשויה כמבוי, ולא פרש את דברי רב אמי שמירי בדופן אחת משתים כהלכתן. ומשמע שבשתיים כהלכתן לא מועיל פס ארבעה ולבוד. ואם כן צריך לומר שלבוד מועיל בסוכה העשויה כמבוי רק לעניין עריבן, אבל שתיים כהלכתן נשארות השתים שהן זו כנגד זו. דברי הר"ן מתאימים לשיטתו בדין צורת הפתח שגם היא לא מועילה לעשות דופן בשתיים כהלכתן, ולכן גם לבוד לא מועיל לעשות דופן, וסברתו היא שההלכה של שתיים כהלכתן פירושה שצריך שתי דפנות ממש ולא דפנות שבנויות על הלכה.

אבל קשה, שהרי הגמרא (דף ז ע"א) מביאה ברייתא: "דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים", ומשמע שמועיל לבוד לעשות דופן? אלא שהתוספות (דף טז ע"ב ד"ה בפחות) כתבו שלמעשה זה אינו מועיל משום שהוי מחיצה של שתי בלא ערב ואינה מחיצה. המהרש"א כתב שדברי התוספות הם רק לדעה אחת בגמרא עירובין, אבל להלכה מועיל קנה קנה פחות משלשה טפחים. לדעתו ודאי מועיל לבוד ליצור מחיצה בסוכה. גם לדעת המגן אברהם (בריש סימן תר"ל) שחולק על המהרש"א, לבוד מועיל כשעושה את כל ארבע הדפנות מקנה קנה פחות משלשה טפחים. לדעת הר"ן צריך לומר שיש אופנים אחרים שמועיל קנה קנה. כפי שמבואר בחזון איש (סימן ע"ה ס"ק י"ב) קנה קנה פחות משלשה מועיל לדעת הר"ן כדי לעשות את הדופן עומד מרובה על הפרוץ, אם יש עומד

6 וצריך לומר שכוונת החזון איש לשבעה במפוזר כפי שכתב לעיל (שם ס"ק ז') ובזה צריך עומד מרובה. אבל אם יש שבעה במקום אחד כשר אף בפרוץ מרובה כפי שהוכיח החזון איש (שם ס"ק

הריטב"א כתב שלא מועיל לבוד משני צדדים של הקנה וכן כתבו התוספות ששני פסים של פחות מד' הוי לה כמחיצה של שתי.⁷

אמנם הר"ן שסובר שפס ארבעה בסוכה כמבוי אינו מכלל שתי דפנות ורק מועיל לעריבן,⁸ וכפי שהסברנו לעיל אף על פי כן סובר שלא מועיל טפח בי מצעי. ונראה שהטעם הוא משום שלפס ארבעה יש שני תפקידים, האחד הוא כדי לחבר וליצור דין עריבן, והשני הוא כדי להיות במקום דופן שלישית של טפח שוחק. אמנם הוא אינו משמש כדופן שלימה של שבעה טפחים אבל משמש במקום דופן שלישית של טפח.

על פי זה נראה לחדש שאם יש רק טפח בי מצעי ולבוד לשני הצדדים בצד אחד של הסוכה מועיל טפח שוחק בצד השני של הסוכה כמבוי, כאשר הטפח בי מצעי מועיל לעניין דין עריבן, והטפח שוחק מועיל לעניין הדופן השלישי. זה מבואר על פי דברי המחבר (סעיף ד', על פי הר"ן) שהעושה סוכה באמצע החצר רחוק מדפנות החצר אף על פי שאין לה אלא שתי דפנות זו כנגד זו די לה בתיקון המתיר בשתי דפנות העשויות כמין ג"ם. כלומר שבצד שהוא כנגד פתח החצר יעשה תיקון של טפח שוחק, והעריבן נוצר על ידי הצד הפתוח שיש כנגדו דופן חצר. לדעת הר"ן ניתן ליצור עריבן גם על ידי טפח בי מצעי, ואם כן לפי מה שכתבנו יש לחדש ולומר בסוכה רחבה שבעה

שסמוכים לפנה שמחברת את הדפנות צריך פס ארבעה שממנו אפשר לעשות את הלבוד. לכן כתב החזון איש שאם תולים מחצלות תוך הסוכה סביב הדפנות עולה משום דופן אם אין הרוח מנענתן. על פי מה שכתבנו, לר"ן לא מועיל לבוד לצורך דופן שבעה כהלכתה אבל לבוד מועיל ליצור עריבן (ע' חזון איש ס"ק יא). **אבל** מדברי התוספות (דף טז ע"ב) וכן מהריטב"א שם משמע שלבוד מועיל גם לעשות דופן של שתיים כהלכתן. התוס' בד"ה "בפחות" כתבו שהדין שפס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן, הוא בדופן אחת משתיים כהלכתן. אם אחת מן הדפנות שלימות ונתונה מזרחית, מוקי לה להאי פס ארבעה ומשהו לצד דרום או לצד צפון בפחות משלשה ונחשב כסתום ויש כאן שתי דפנות שלימות. הריטב"א שם כתב בפירוש שאם הדופן השנייה בנויה מלבוד, הרי השלישית סגי בטפח:

אמר רב אסי פס ד' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד מוקי לה בפחות משלשה סמוך לדופן פרש"י ז"ל סמוך לדופן השני במקצוע ולא נהירא דאי איכא ב' דפנות בטפח שוחק סגי לשלישית וכ"ת הכא קמ"ל דבהכי לא בעי צורת פתח פשיטא מאי קמשמע לן. והנכון דליכא אלא דופן אחת שלימה ויהיב האי פס במקום דופן שני האמצעי והוה ליה דופן שני ובתור הכי עביד שלישית טפח שוחק וצורת פתח.

ואם כן ברור שאפשר ליצור דופן ז' מלבוד לפי תוס' וריטב"א. ומכל מקום גם

7 דברי התוספות ומ"ש המגן אברהם בסימן תר"ל עליהם הובאו לעיל.

8 יסוד זה שאין דין עריבן חלק מדין שתיים כהלכתן אלא דבר נפרד, עולה גם מדרי הר"ן כפי שהסביר המגן אברהם (סימן תר"ל ס"ק ד'), ויבואר להלן.

אות יא ס"ק י"ב) חולק על המגן אברהם וכתב שקנה קנה מועיל רק אחרי שיש דופן שבעה שלימה ובכה"ג אין בעיה במחיצה של שתי. וזו כוונת הגמרא לעיל "ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו ג' טפחים", לאחר שיש דופן ד' וצריך להשלים לעומד מרובה על הפרוץ, מועיל קנה קנה פחות מג'. אבל אם יש קנה בכל ד' דפנות, לא מועילה מחיצה של שתי, שלא כמגן אברהם.⁹

וכן מביאור הגר"א משמע שלא מועיל לבוד ליצור דופן: בבאור הגר"א (סימן תר"ל סעיף ג') כתב שלא מועיל לבוד בשתיים כהלכתן, שאם כן הרי היה צריך לומר שבסוכה צריך שתיים כהלכתן ושלישית ארבעה טפחים, שהרי הכשר השלישית הוא על ידי טפח ולבוד. וממה שנאמר ששלישית טפח, מוכח שהלבוד אינו יוצר דופן¹⁰. אבל כפי שביארנו, לדעת הריטב"א והתוספות לבוד יכול ליצור דופן, וכן עולה גם לפי המגן אברהם (ס"ק ה') לדעת מחצית השקל. המגן אברהם כתב שפרוץ המרובה על העומד בצירוף כל הדפנות מועיל בסוכה בתנאי שיש שעור מקום בעומד, ולדעת

העשויה כמבוי יכול לעשות טפח בי מצעי בצד אחד וטפח שוחק בצד השני וכשרה אף שאין לה פס ארבעה. ועיין במגן אברהם (סימן תר"ל ס"ק ג') שמסתפק אם פס ארבעה בסוכה כמבוי מועיל גם כשהמרחק בין של הדפנות כמבוי הוא גדול, או שרק בסוכה קטנה כשר אבל בסוכה גדולה שהשלישית רחוקה ממנו יותר משלשה פסול. ולפי האמור, בסוכה קטנה שיש רק ד' בין השתיים כמבוי, טפח בי מצעי יוצר עריבן לשתי הדפנות זו מול זו ואם כן יש שתי דפנות דעריבן, ואנו צריכים עוד דופן ג' על ידי טפח שוחק. ועיין בכורי יעקב (ס"ק י') שפשוט לו שהכשר פס ד' בסוכה כמבוי נאמר בסוכה רחבה הרבה. ולפי זה, פס ארבעה צריך בשני אופנים: אם המרחק בין שתי הדפנות כמבוי הוא יותר מז' טפחים, וכן אם המרחק הוא רק שבעה אלא שאין בצד שני טפח שוחק וצורת הפתח.

לעיל הבאנו שלדעת המגן אברהם (או"ח סימן תר"ל בהקדמה) ישנה אפשרות שתהיה דופן שלמה גם בלא ארבעה טפחים עומד. המגן אברהם הביא את דברי מהרש"א על תוספות (דף טז ע"ב ד"ה בפחות), שכתבו שמחיצה של שתי לא מועילה בסוכה כפי שלא מועילה בשבת. וכתב המהרש"א שלהלכה מועילה מחיצה של שתי, אף שמחיצה של ערב לא מועילה, מפני שדברי התוספות הם לדעת ר' יוסי בר יהודה אבל להלכה מועילה מחיצה שתי אף שלא מועילה מחיצה ערב כמבואר בסוגיה בעירובין (דף טז ע"ב). המגן אברהם חולק על המהרש"א וכתב שזהו דוחק גדול לומר שמועיל שתי ולא ערב. ולכן כתב המגן אברהם, שאם יש ארבע דפנות של שתי מועיל לבוד להיות מחיצה שלימה. החזון איש (אות ע"ה

9 לעיל הבאנו את דברי החזון איש כדי ליישב את דעת הר"ן שלא מועיל לבוד אלא לעריבן.

10 כתב הגר"א שם שהשאלה אם לבוד יוצר דופן היא תלויה במחלוקת בין הראשונים אם בסוכה העשויה כמבוי צריך גם צורת הפתח בנוסף לדופן ארבע הסמוכה בפחות מג' לדופן. ועיין חזון איש (סימן ע"ה ס"ק א-ב) דשתי דפנות כהלכתן צריך שיהא בהן מחיצה ברוחב שבעה טפחים בלי לבוד או צורת הפתח או עומד מרובה. ולכאורה כן עולה גם מהגר"א. אבל לתוספות וריטב"א די בד' טפחים (אף שלא סגי בעומד מרובה שהוא מעט יותר משלשה טפחים ומחצה).

הוא כסתום ונחשב למחיצה.¹¹ וממה שכתב הר"ן שגם צורת הפתח מועילה רק בדופן שלישית ולא בשתיים כהלכתן מוכח שגם צורת הפתח לא יוצרת דופן שלימה לגבי סוכה. ולכן צורת הפתח לא יוצרת דופן בשתיים כהלכתן, ומועילה רק בדופן שלישית. וכן צורת הפתח לא מועילה ליצור שתיים דעריבן, ולכן כתב הר"ן¹² שלא יהיו פתחים בקרנות הסוכה משום עריבן. ולעומת זה, לבוד בדפנות סוכה מועיל לעריבן אף שלא מועיל ליצור דופן לדעת הר"ן. לפי זה יוצר שההלכתא של לבוד ודין צוה"פ שהם דין במחיצה לא מועילים בעריבן ובדופן של כהלכתן. הלבוד שמועיל לעניין עריבן ודי במה שנחשב כמחובר, והוא איננו לבוד שקשור להלכתא של מחיצות שנחשב כסתום.

ד

בדין שתיים דעריבן יש לברר, האם זו חלק מן ההלכה של שתיים כהלכתן, שהן יהיו עריבן, או שיש דין בנוסף לשתיים כהלכתן שבסוכה יהיו עריבן. בהבנה זו תלוי הסבר התיקון של פס ארבעה בסוכה כמבוי, האם הפס ארבעה צריך ליצור את הדופן השניה של שתיים כהלכתן, או ששתי הדפנות כהלכתן של סוכה כמבוי הן זו כנגד זו, ופס ארבעה הוא במקום הטפח שוחק ומועיל במקום העריבן. לכאורה לדעת הר"ן אינו שייך לשתיים כהלכתן אלא דין

מחצית השקל היינו מקום ארבע, ואם כן בצירוף לבוד נוצרת מחיצת שבעה.

לדעת הר"ן שלא מועיל לבוד לעשיית דופן, אבל מועיל לבוד כדי ליצור עריבן, צריך לומר שיש שני סוגי לבוד: יש לבוד שהוא כסתימה ויש לבוד שהוא התקרבות בין שני דברים. יש דין לבוד במחיצה, כגון בגמרא (סוכה דף ו ע"ב) שאתא הלכתא לגוד ולבוד ודופן עקומה. ויש לבוד כגון בגמרא שבת (דף ה ע"א) ששלשל ידו למטה משלשה, ובגמרא בשבת (דף צו ע"א):

אמר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא: מנא הא מילתא דאמור רבנן כל פחות משלושה כלבוד דמי? אמר ליה: לפי שאי אפשר לה לרשות הרבים שתילקט במלקט ובריהיטני. אי הכי שלשה נמי! ותו: הא דתנן המשלשל דפנות מלמעלה למטה, אם הן גבוהין מן הארץ שלשה טפחים - פסולה הא פחות משלשה כשרה התם היינו טעמא משום דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה. תינח למטה, למעלה מאי איכא למימר? אלא: כל פחות משלשה כלבוד דמי הלכתא גמירי לה.

שני סוגי לבוד מבוארים בסוגיה זו: לבוד שהוא כמחובר ואינו קיים, ולבוד במחיצות. לבוד של רשות הרבים שיש בה גומות פחות משלשה טפחים, שאי אפשר שתילקט במלקט, אומרים גם קודם שידענו דין לבוד במחיצות, אלא שבגלל לבוד במחיצות אומרת הגמרא שהלכתא גמירי לה. לכן, כדי ליצור דופן שבעה כהלכתא לא די בזה שלבוד נחשב למחובר, אלא צריך להיות שהחלק החסר

11 ועיין ספר עמק ברכה (סוכה סימן יח) שכתב כן, שיש שני דיני לבוד ובוהו הסביר את המחלוקת (סוכה דף יח ע"א) לגבי לבוד באמצע. לפי מה שכתב כ"ע מודים שיש לבוד של התקרבות, והמחלוקת היא לגבי לבוד האמור במחיצות שפחות מג' נחשב כסתום. וע"ש שהסביר בחילוק זה קושיות נוספות. ועיין שלום יהודה (סימנים לו-לז).

12 וכן נפסק ברמ"א סימן תר"ל סעיף ה'.

ו') שעריבן הוא יתרון בסוכה. כאשר הרא"ש מסביר את דעת הרמב"ם שבסוכה העשויה כמבוי צריך צורת הפתח, הוא כתב:

וי"א מדקאמר הגמרא מ"ש התם דסגי ליה בטפח שוחק ומ"ש הכא וכו' ומשני גמרא התם דאיכא שתי דפנות דעריבן סגי בטפח שוחק וכו' אלמא יתרון התיקון במחיצות גרועות דלא עריבן משוי אותן למחיצות טובות להתיר בתיקון גרוע ושקולין הם לענין צורת הפתח

דהיינו בשתי מחיצות בתוספת עריבן, די בטפח שוחק וצורת הפתח. בשתי מחיצות בלי עריבן צריך פס ארבעה וצורת הפתח.

ראיה להבנה זו בדעת הר"ן, שדין עריבן הוא הלכה נפרדת מדין שתי דפנות, יש להביא ממה שכתב הר"ן בסוגיה (דף ז ע"ב) בדין סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשירה. התוספות שם (ד"ה סיכך) הקשו, הרי מבוי שיש לו לחי יש לו שלש דפנות גמורות ואם כן אין בכלל צורך בלחי? וכתבו התוספות שאמנם מייירי במבוי סתום, אך הוא סיכך לצד הלחי, ובחלק הפנימי לא סיכך דהשתא אין לזו הסוכה אלא שתי מחיצות ולחי אחד. ועיין מהרש"א שם ששאל, הרי הגמרא מקשה: "אי הכי ליתני נמי: יתירה סוכה דעלמא אסוכה דשבת, דאילו סוכה דעלמא בעיא טפח שוחק, ואילו סוכה דשבת לא בעיא טפח שוחק, וסגי בלחי. דהא את הוא דאמרת: סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשר", והרי לפי דברי התוספות היה צריך לומר: דאילו סוכה דעלמא בעי פס ארבעה ולא טפח שוחק שהרי הסוכה מפולשת. ולכן המהרש"א מסביר את המקרה באופן אחר, שסיכך חצי רוחב המבוי בצד אחד לכל האורך, ולכן יש שתיים

נוסף. לעיל הבאנו שכיון שהר"ן מסביר שהמירא של רב אמי שפס ארבע ומשהו מתיר בסוכה משום דופן מיירי בסוכה כמבוי, ולא הסביר שהפס הוא כדי ליצור את הדופן השניה של השתים כהלכתן כתוספות וריטב"א, מוכח שס"ל שלבוד לא מועיל ליצור מחיצה ורק מועיל לשתים דעריבן. ממילא מוכח שבסוכה העשויה כמבוי השתים כהלכתן הן זו כנגד זו, והעריבן הוא על ידי פס ארבעה. ומוכח שדין עריבן אינו שייך לשתים כהלכתן אלא דין נוסף. **דבר** זה תלוי בהבדל שיש בראשונים בגרסאות בסוגיה (דף ז ע"א) הדנה בהבדל שבין סוכה העשויה כמבוי שעושה לו פס ארבעה ומשהו ובין סוכה רגילה שעושה לו טפח שוחק:

ומאי שנא התם דקאמרת סגיא טפח שוחק, ומאי שנא הכא דקאמרת בעיא פס ארבעה? התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק, הכא דליכא שתי דפנות, אי איכא פס ארבע אין, אי לא לא.

לפי גרסה זו נאמר בגמרא: "שתי דפנות כהלכתן", לעומת זה גרסת הר"ף והרא"ש (פרק א' סימן ו'): "שתי דפנות דעריבן". לפי הגרסא "כהלכתן" יש כאן שתי הלכות הכלולות בהלכה של שתי דפנות כהלכתן, שתי דפנות ודין עריבן. ועל כורחך שדין עריבן הוא מכלל ההלכה, שהרי שתי דפנות יש גם בסוכה כמבוי, ובהכרח לפרש שהלכתן הוא לעריבן. אבל לפי גרסת הר"ף "דעריבן" נראה שזה דין נוסף להלכה של שתי דפנות בסוכה, והוא שהדפנות יהיו עריבן.¹³ וכן משמע בלשון הרא"ש (סימן

13 ועיין חזון איש (סימן ע"ה אות יד) שהסתפק אם דין עריבן הוא מן התורה או מדרבנן, ולפי דרך זו יתכן שהדבר תלוי בגרסאות בסוגיה וכמ"ש.

דעריבן מתקיים על ידי דופן סוכה שאיננו שייך לשתיים כהלכתן. אלא שאולי נאמר בדעת התוספות שהעריבן מתקיים על ידי הלחי טפח, כיון שכתבו התוספות שטפח שוחק הוא מדרבנן ולכן בשבת שרי על ידי מיגו, ודוקא במבוי סתום שהרי מבוי מפולש לא הותר על ידי לחי.

לפי הבנת החזון איש בר"ן שלא מועיל פס ד' ולבוד בשתיים כהלכתן, גם סברת המחבר שמכשיר בסוכה מפולשת בחצר ברורה: כיון שדין עריבן הוא דין נפרד מדין שתיים כהלכתן, ולכן אף שעל ידי דופן ארבע ולבוד לא נוצר דופן סוכה, לעניין עריבן זה מועיל, לכן גם בחצר לפי הבנת המחבר בר"ן, מועיל טפח, אף שהעריבן נוצר באופן שמול החלק הפתוח נמצאת מחיצת החצר ואף שהיא רחוקה.

להבנה זו בר"ן, קשים דברי הר"ן בסוגית מבוי (דף ב ע"א בדפי הרי"ף ד"ה ת"ר שתיים כהלכתן) שהובא לעיל שכתב:

ולרבי סימון ואי תימא ר' יהושע בן לוי דאמר דלא סגי אלא בפס ארבעה ומשהו כהלכתן תרתי משמע דעריבן וכשיעור שלם והיינו דאמרינן לקמן אליביה התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן סגי ליה בטפח שוחק.

ומשמע ש"כהלכתן" כולל תרתי, שתיים ועריבן, והם דבר אחד, ועל ידי פס ארבעה נוצרת דופן דעריבן. וכמו כן משמע שלבוד יוצר מחיצה וכדעת התוספות והריטב"א (דף טז ע"ב) שהבאנו לעיל. ואילו לדעת החזון איש הרי לר"ן לבוד לא יוצר מחיצה וכן דין עריבן הוא דין נוסף ולא קשור דוקא לשתיים כהלכתן.¹⁵

15 עיין פני יהושע (דף ז ע"ב ד"ה אלא דלכאורה) שהעיר שדבריו נראין כסותרים זה את זה.

כהלכתן ושלישית לחי של המבוי. ובזה בסוכה דעלמא סגי בטפח ובשבת מועיל בלחי. אבל הר"ן למד דין מחודש מזה וכתב שמוכח מכאן שהעושה סוכתו בכה"ג כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העושה סוכתו כמבוי באמצע החצר רחוק מדפנות החצר ניתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כשם שניתרת בו סוכה דאית ליה שתי דפנות דעריבן. ולא הצריכו פס ארבעה אלא בסוכה שהיא מפולשת ואין דופן אמצעי כנגדה. דין זה נפסק בשולחן ערוך (סימן תר"ל סעיף ד'):

במה דברים אמורים, בעושה סוכתו במקום שאין דופן אמצעי כנגדה; אבל העושה סוכתו באמצע החצר, רחוק מדפנות החצר, אע"פ שאין לה אלא שתי דפנות זו כנגד זו, די לה בתיקון המתיר כשתי דפנות העשויות כמין ג"ם.

אבל לדעת המגן אברהם (ס"ק ד') דעת הר"ן היא כמו דעת התוספות, ולא הכשיר בעושה סוכה מפולשת בחצר, אלא שהר"ן כתב שהעושה במבוי שאינו מפולש כשר כיון שאינה מפולשת לגמרי ולא דומה לעושה סוכה מפולשת בחצר.¹⁴

ולכאורה גם לפי דברי תוספות רואים שדין עריבן הוא דין נוסף על דין שתיים כהלכתן, שהרי השתיים כהלכתן שמכשירים את הסוכה הם לכאורה השתיים שהסכך עליהם ולא הכותל הרביעי שהסכך מרוחק ממנו. ואם כן דין

14 ובשער הציון למשנה ברורה (אות טו) כתב שבביאור הגר"א משמע שלא חשש לקושיות המגן אברהם והקשה על המחבר שהרי לדעתו אין בכלל ראייה מהגמרא, שהרי בסעיף ז' בסיכך על גבי מבוי משמע שהתיר גם במבוי מפולש. ואם כן אין ראייה לדין הר"ן.

תר"ל ס"ק ו', והביאו מ"ב בס"ק כ"ב) כתב שפרוץ מרובה על העומד היינו עם שתי הדפנות הפרוצות אבל באותן שתי דפנות השלימות פרוץ מרובה על העומד שבהן אסור.

כתב המשנה ברורה בביאור הלכה (סימן תר"ל ס"ה ד"ה העשויות) שלדעת רש"י יתירה שבת על סוכה, קאי על דינא דאורייתא דסגי בטפח ואינו צריך צורת הפתח ובאופן זה בשבת בודאי אינו רשות היחיד אם יצטרף עוד פרצות בשתי הדפנות השלמות עד שבפרצה הגדולה שיש בדופן שלישיית עם אלו הפרצות יחד לא יהיו עומד מרובה על הפרוץ.¹⁷ דבר זה תמוה ביותר, היכן מצאנו בשבת בדינא דאורייתא, שנוסף למחיצות דבעי עומד מרובה על הפרוץ צריך להיות גם ההיקף של כל המחיצות עומד מרובה? הרי רשות היחיד שיש לה שלש מחיצות והיא פתוחה לצד אחד ובכל מחיצה יש עומד מרובה על הפרוץ הרי ייתכן שהיקף כל המחיצות הוא פרוץ המרובה על העומד? (וכן הקשה החזון איש הלכות עירובין סימן ע"ה, י"א ס"ק ג'). וכן מדברי רב יהודה בגמרא עירובין (דף יב ע"ב): "אמר רב יהודה מבוי שאין ראוי לשיתוף (פרש"י: מפולש) הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב", אם מדובר במבוי שרוחבו יתר על אורכו, הרי שהוא רשות היחיד אף שבכל ההיקף פרוץ מרובה על העומד. אלא אם נאמר שדבר רב יהודה הם רק במבוי שאורכו יתר על רוחבו.

¹⁷ לכאורה כל דברי הביאור הלכה צריכים עיון, שהרי בשבת בכה"ג אם יש שתי מחיצות כמין ג"ם, וליד זה טפח, אין כאן רה"י דאורייתא שהרי אין שלש מחיצות. דהיינו, אם מקבלים את הב"ח שבטפח סגי מדאורייתא בלי צוה"פ בשאר הדופן, אם כן כל שאר הדופן שמועיל לסוכה, איננו רה"י מדאורייתא, ולמה בכלל צריך להגיע לחסרון של פרוץ מרובה על העומד.

ונראה לומר שאף על פי שהר"ן ביאר את הצורך בפס ארבעה לפי גרסתו: "שתיים כהלכתן", אבל מאחר ועל פי גרסת הרי"ף משמע שדין עריבן הוא רק יתרון למחיצות שעל ידי זה מתיר אותן בתיקון של טפח, ולפי הבנה זו פס ארבעה במבוי אינו משמש כמחיצה אלא כתיקון לשתי המחיצות הנותרות, לכן הבין הר"ן שעל ידי פס ארבעה לא נוצרת דופן אלא שזה רק מועיל לענין חסרון של עריבן. ואם כן, הר"ן ביאר לפי גרסתו בגמרא שתיים כהלכתן. אך למעשה הוא מקבל את גרסת הרי"ף ואת המשתמע מאותה גרסא שמדובר על שתי הלכות שונות.

ה

בפירוש הא דסוכה ניתרת בפרוץ המרובה על העומד מה שאין כן בשבת, פירש רש"י (דף ז ע"א ד"ה מה שאין כן בסוכה) שבשבת אם יש פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח ורבים על העומד מבטלי ליה לעומד, אבל סוכה סגי בשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים דכי מצטרפות להו בהדי שתיים הפרוצות הוה ליה פרוץ מרובה ושריא. ולכאורה מוכח מרש"י, מהא שהעמיד שיש פתחים בשתיים כהלכתן, שפרוץ מרובה על העומד לא מועיל לדופן ראשונה ושניה ולכן פרש רש"י את הסוגיה בכלל ההיקף וכשיש פתחים בדופן אחת.¹⁶ וכן במגן אברהם (סימן

¹⁶ ולכאורה נראה מרש"י שמדובר גם בדופן שלישית לא מועיל פרוץ מרובה, מהא שבכל שלשת הלשונות בענין צורת הפתח (דף ז ע"א) מדגיש רש"י שצורת הפתח היא עד סוף הדופן. וכן הבין ברש"י הראב"ה (סימן תר"ו ומובא בהגהות מימוניות הלכות סוכה פרק ד' אות ג').

נראה שמה שדחק את רש"י לומר דפרוץ מרובה מיירי בהיקף כל המחיצות ולא על דופן שלישית לבדה, דאי הכוונה רק לדופן שלישית קשה קושית הבית יוסף (סימן תר"ל) על המגיד משנה. המגיד משנה כתב בדעת הרמב"ם שהא דתניא יתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על פרוץ, היינו דווקא ברוח שלישית דדי בסוכה במחיצה טפח או בפס ארבעה אבל בשתיים כהלכתן דינם כדין שבת שצריך עומד מרובה על הפרוץ. והקשה בבית יוסף שהרי אם כן לא היה צריך הרמב"ם לכתוב בנפרד את הלכה זו של סוכה שיש בה פתחים (פרק ד' הלכה י"ב) שהרי כבר כתב דיני דופן שלישית באותו פרק (הלכה ב'). שאלה זו היתה קשה לרש"י על הברייתא האומרת שיתירה שבת על סוכה שבשבת צריך להיות עומד מרובה על הפרוץ מה שאין כן בסוכה, מה החידוש בסוכה, והרי כבר נאמר בברייתא שבסוכה שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח,¹⁸ ולכן פירש רש"י שהכוונה לכל הדפנות.¹⁹ אלא שלפי הסבר זה ברש"י כפי שכתבנו לעיל, לגבי מחיצות שבת צריך עומד מרובה על הפרוץ בכל ההיקף. **מדעת** הר"ן שהובאה לעיל עולה שפרוץ

18 ותירוץ הכסף משנה אינו מובן, עיי"ש.

19 ובחזון איש (סימן ע"ו ס"ק ג') הבין גם ברש"י שפרוץ מרובה על העומד בכל דופן כשר עיי"ש ולכן התקשה ברש"י שמסביר שפרוץ מרובה על העומד היינו על כל הדפנות. וכתב החזון איש: "ואולי ג' תיבות אלו 'בהדי שתיים הפרוצות' ט"ס, ויעלה כהוגן". אבל מפשטות רש"י בלא אפשרות התיקון, עולה שבשבת צריך שיהיה עומד מרובה על הפרוץ בכל דופן, וגם צריך שבכל השלש דפנות יחד יהיה עומד מרובה על הפרוץ, וזה תמוה כמ"ש.

מרובה על העומד כשר בכל הדפנות, שכתב (סוף ד"ה "להך לישנא דאמרת אינה ניתרת אלא בצורת פתח"): "ומיהו כל היכא דעביד שלש דפנות של שבעה טפחים תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח חיוב בסוכה". וכן בר"ן (ד"ה "גרסינן בגמ' אמר רבא וכן לשבת", והובא לעיל), שהקשה מדוע צריך מיגו, והרי יש צורת הפתח בדופן שלישית והיא דופן מעלייא נמי לעניין שבת. ותירץ הר"ן "דאיכא גווני טובא דסגי בסוכה ולא סגי בשבת אפילו לדאורייתא כגון פרוץ מרובה על העומד דשרי בסוכה ולא שרי בשבת כדאיכא בגמ' דוק ותשכח וכגון שדופן מזרחית ארוכה הרבה שהיא מותרת בסוכה כנגד כל ארכה כדאמרין בסוף פרקין בגמ' שפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ובשבת אינה מותרת אלא כנגד הקצר והני גווני צריכין מיגו אפילו לדאורייתא". וכן הבין החזון איש (סימן ע"ה ס"ק ג') בדעת הר"ן.

לסיכום בעניין פרוץ מרובה על העומד בסוכה: דעת הר"ן שבסוכה מועיל בכל אחת מהדפנות פרוץ מרובה על העומד, בתנאי שיש שבעה טפחים עומד. וכן הביא בבית יוסף (סימן תר"ל) שכן דעת ר"א בן אסמעאל. דעת המגיד משנה לפי הרמב"ם (הלכות סוכה פרק ד' הלכה יב) שפרוץ מרובה על העומד כשר בסוכה רק בדופן השלישית, וכן הביא הבית יוסף (סימן תר"ל) בשם המגיד משנה. דעת השו"ע (סימן תר"ל סעיף ה') כרש"י שפרוץ מרובה על העומד היינו בצירוף כל הדפנות, אבל בשתיים כהלכתן צריך שיהיה עומד מרובה על הפרוץ.²⁰

20 וכן פסק המשנה ברורה (סימן תר"ל ס"ק כ"ב) שבשתי דפנות השלימות צריך עומד מרובה על הפרוץ.